

APIE AUKLĖJIMĄ

Religinis vyresniųjų paauglių dvasinio tapimo aspektas

Elvyda Martišauskienė

Vilniaus pedagoginis universitetas

Dvasingumo samprata. Žvelgiant į žmogų, kaip kūno, psichikos bei dvasios vienovę, reikia nustatyti tiek kiekvienos dalies specifinius ypatumus, tiek juos vienijančius pamatus. Sunkiausia, žinoma, aptarti dvasines galias, nes jos neprieinamos tiesiogiam tyrimui, todėl galimos įvairios interpretacijos: nuo visiško jų neigimo iki vertinimo religiniu požiūriu. Dažniausiai prie dvasios artėjama fenomenologiniu būdu: pateikiamos empirinės apraiškos, kurių negalima kildinti iš materijos, ir, taikant neprieštaringumo bei pakankamumo principus, daroma išvada apie dvasinį žmogaus sandą.

Filosofiniu aspektu dvasia apibūdinama kaip galia suvokti būties totalumą (J. Pieper), pati save suvokianti būtis (J. Ratzinger), žmogaus būties vienovę determinuojanti galia (K. Wojtyła) ir t. t. Šie savo esme labai artimi, tik įvairius dvasios atžvilgius ryškinantys vertinimai susilieja, kai atsigręžiamą į žmogų kaip asmenį. Būtent dvasinis pradas, kaip nekintanti ir substanciali būtis, laiduoja žmogaus asmenybiškumą. Apie tai K. Wojtyła tiesiai rašo: „Kaip negalime asmens atplėšti nuo dvasiškumo, taip ir negalime dvasiškumo atplėšti nuo asmens“ (K. Wojtyła, 1997, p. 232). Empiriniu požiūriu šis sąlytis reiškiasi asmens transcendentinėmis, o ir integracinėmis galiomis. Jos, kaip nurodo minėtas autorius, kyla iš

ontologinių sąmonės, laisvės bei tiesos pamatų. Asmuo sąmone gali pažinti tikrovę ir apsispręsti, o „apsispręsdamas pats save išgyvena kaip laisvą būtybę.“ Laisvė pasireiškia veiksnumu, o veiksnumą lemia atsakomybė. Atsakomybė atskleidžia laisvės paklusimą tiesai ir priklausomybę nuo jos – atskleidžia tai, kas sudaro sąžinės, kaip veiksnio, lemiančio asmens transcendenciją, tikrąją prasmę“ (K. Wojtyła, 1997 p. 230). Kartu ryškėja asmens dominavimo pačiam sau esmė. Ji pasiekia pilnatvę, kai dvasiai subordinuojami ir psichiniai bei fiziniai žmogaus pradai. Tada asmuo, „Aš“, jaučiasi šeimininku, ne tik save turinčiu, bet ir savęs turimu apsisprendimo pagrindu, ne tik save valdančiu, bet ir tuo, kurį valdo šis valdantysis. Kitaip tariant, jis gali santykiuoti su pasauliu ir su savimi, „būti savyje“. Negana to, J. Ratzingerio žodžiais, asmuo ir „yra grynasis santykinumas, daugiau nieko“ (J. Ratzinger, 1991, p. 107). Vadinasi, asmuo gali peržengti asmeninius, situacinius, pagaliau metafizinius sąlygotumus ir inicijuoti santykius, kurių tobuliausi, t. y. labiausiai save dovanojantys, vadinami meile. Verta pastebėti, kad iškiliausį jų telkiasi apie tiesą, gerį ir grožį, vadinamąsias transcendentalijas, kurių negalima apibrėžti konkrečiais tikrovės daiktais. Nuo to, kaip žmogus jas supranta ir išgyvena, kur ma-

to jų ištakas, kaip saisto su savo dabartimi bei ateities perspektyvomis, daug priklauso kasdieninių santykių, o sykiu ir dvasingumo kokybė. Psichiniu požiūriu ją pozityviausiai veikia protas, valia ir meilė. Tai vėlgi pajėgos, kurios savo esme peržengia konkrečius objektus ir leidžia asmenį į beribius santykių horizontus. Vadinasi, dvasingumo šaknys glūdi asmens transcendentinėse galiuose. Jos reiškiasi santykiais, į kuriuos implikuojamos visos (fizinės, psichinės bei dvasinės) žmogaus pajėgos. Šių santykių turinys, jo įsisąmoninimas, išgyvenimas bei taikymas vertinant, taip pat vadovavimasis juo veikiant rodo dvasingumo lygį.

Šiame straipsnyje ketinama apsiriboti tik vienu – religiniu – vyresniųjų paauglių dvasinio tapsmo aspektu. Tokį apsisprendimą lėmė besiantinantis Kristaus atėjimo jubiliejiniai metai, o ypač religinės įtakos asmens dvasingumui svarbos įžvelgimas.

Šio tyrimo **objektas** – vyresniųjų paauglių religinis susipratimas.

Tikslas – nustatyti vyresniųjų paauglių religinio susipratimo ypatumus.

Uždaviniai:

1. Atskleisti vyresniųjų paauglių požiūrį į Dievą, Bažnyčią bei tikėjimą.

2. Tirti vyresniųjų paauglių religinius išgyvenimus.

3. Nustatyti vyresniųjų paauglių savo religinio elgesio vertinimus.

Tiriant taikyti nebaigtų sakinių bei emocijų išgyvenimų testai, vertybių aprašai ir išplėstų atsakymų į klausimus metodai.

Ištirta 255 septintų, aštuntų ir devintų klasių moksleiviai.

Vyresniųjų paauglių požiūris į Dievą, Bažnyčią bei tikėjimą. Kiekvienam homo sapiens daugiau ar mažiau rūpi, kokia jo gyvenimo paskirtis ir prasmė. Jau pats klausimo kėlimas

apeliuoja į, A. Paškaus žodžiais, galutinį, vieningą atsakymą. Tik jį nelengva rasti. Mat žmogui, kaip kūniškai, psichinei bei dvasinei būtybei, „daiktų esmė ir daiktų visuma duotos ne begalinio suvokimo galutinume, o „tikintis“ (J. Pieper, 1992, p. 31). Todėl tik tikėjimas ir gali padėti susiorientuoti, ką dera laikyti svarbiausiu rūpesčiu, į kurį turėtų susirinkti, o gal tiksliau, iš kurio turėtų išplaukti visi kiti klausimai ir atsakymai. Krikščionių tikėjimas – tai „žmogaus vienybė su save apreiškiančiu Dievu“ (A. Paškus, 1998, p. 29). Jo branduolį, L. Mondeno nuomone, sudaro: a) atsiliepiamas į Kūrėjo kvietimą; b) šio kvietimo intuityvus patyrimas; c) įveikimas proto, kuriam neduota rasti atsakymų į daugybę klausimų, atakų; d) atsiliepimo negalutinitas, o vis ylimasis aprėpti gilesnius esmės horizontus. Taigi „tikėjimas yra ne kurios nors psichologinės funkcijos, bet visos asmenybės aktas, kuriame žmogaus racionalūs ir „neracionalūs elementai peržengiami“ (A. Paškus, 1998, p. 18). Kartu susidaro daugybė tikėjimą stiprinančių ar silpninančių supratimo ir elgesio variacijų, kurios išoriškai atrodo labai individualios, o iš esmės priglunda prie tikėjimo ir proto bei prie tikėjimo ir elgesio ištakų. Pastarosios ypač aktualios, nes implikuoja moralinį asmens gyvenimo aspektą. Kai jis pažeidžiamas, tenka atsisakyti ir jį grindžiančių 10 Dievo įsakymų bei jų Kūrėjo. Kita vertus, metafizinė tikėjimo prigimtis lemia tai, kad protas negali jo visybiškai atskleisti. Sykiu susidaro prielaidos abejonėms, kurios gali skatinti tikėjimo plėtrą, bet gali tapti patogiu tikėjimo paneigimo įrankiu, savignyos priemone. Ypač paranku remtis protu, kai galutinis asmens rūpestis, gyvenimo prasmė saistoma su žmogaus psichinėmis galiomis ar net kūnu realizuojamais tikslais, o ne su tikėjimu juntama, bet neregima tiesa. Todėl, kaip rodo A. Paškaus, C. S. Lewio ir kitų

tyrinėjimai, dalis žmonių dėl paikumo, arogancijos, skepticizmo ar nepasitikėjimo neieško sąlyčio su Kūrėju, laiduojančio jiems žmogiškosios būties pilnatvę. „Dievas sukūrė žmogišką mechanizmą, kuriam netinka niekas, tik Jis. Jis pats yra degalai, kuriuos mūsų sielos turi deginti, arba maistas, kuriuo Jos turi maitintis. Kito nėra. Štai kodėl nėra ko prašyti Dievą, kad Jis padarytų mus laimingus taip, kaip norime mes, nesukant sau galvos dėl religijos. Dievas negali suteikti mums laimės ir ramybės atskirai nuo Jo, nes be Jo to ir nėra“ (C. S. Lewis, 1999, p. 54). Tad dar suprantamesni darosi šv. Augustino žodžiai apie žmogiškosios širdies atsilį Dievo širdyje.

Suprantama, žmogaus santykiai su Dievu, Bažnyčia, jo tikėjimo amplitudė skiriasi filogeneze. Tyrinėtojų nuomone, patiriamos amžiaus krizės iš esmės veikia tikėjimo raidą. Ypač gausu krizių paauglystėje: šiuo metu itin ryškiai skleidžiasi vaiko psichinės ir fizinės galios, žadinančios naujas viltis, potyrius, elgesį. Bet sykiu paaugliai „priešinasi autoritetui. Siekia laisvės, pripažinimo ir galios. Atkakliai gina savo teises“ (A. Paškus, 1998, p. 30). Kitaip sakant, gilėja troškimas pasikliauti savimi. Jis suponuoja priešpriešą ne tik suaugusiųjų autoritetams, globalai, bet ir Bažnyčiai, atskiroms tikėjimo dogmoms bei Dievui.

Šiuo atžvilgiu mūsų paaugliams skirta ypatinga dalia: nedaugelis jų gavo pakankamus tikėjimo pagrindus vaikystėje, visais žiniasklaidos kanalais plūstanti „rinkos produkcija“ dar labiau aštrina seksualinius potraukius, keičiasi autoritetai ir t. t. Tai aktualios problemos, kurias reikės išsamiai studijuoti. Šiame straipsnyje tenorima pažvelgti, koks vyresniųjų paauglių požiūris į savo tikėjimą. Pirmiausia jie turėjo nurodyti, ar laiko save tikinčiais į Dievą ir mano, kad jų gyvenimas nesibaigia šiame pasaulyje, ar galvoja, jog nėra antgamtinio pa-

saulio ir netiki į Dievą. Pirmąjį variantą pasirinko 75,2 proc. (188 vyresnieji paaugliai), o antrąjį – 24,8 proc. (62 paaugliai). Žinoma, tai tik labai bendra nuostata, juolab kad dalis moksleivių atskyrė tikėjimą į Dievą ir galimą egzistenciją po mirties.

Požiūrį į tikėjimą paaugliai reikė ir nurodant, kokias mylimo žmogaus savybes laiko labai svarbiomis, svarbiomis, nelabai svarbiomis ir nesvarbiomis. Pagal tai išskirti keturi požiūrių lygiai. Duomenis pateikiame 1 lentelėje.

Iš lentelės duomenų matyti, kad tik dešimtadalis moksleivių požiūris į tikėjimą labai aukšto lygio. Dar ketvirtadalis moksleivių pasiekė aukštą lygį. Bet akivaizdu, kad beveik trečdalis paauglių tikėjimą laiko nereikšminga ypatybė, tokia, į kurią nesiekama atsako bendraujant. Tai, kaip matome, kiek daugiau nei vertinant savo požiūrį į tikėjimą. Matyt, ir neaukštas tikėjimo lygis skatina laikyti save tikinčiuoju.

Požiūrio į tikėjimą turinį atskleidžia paauglių santykiai su Bažnyčia ir Dievu. Jų vertinimo kriterijumi laikytas santykių pobūdis. Apie jį spręsta pagal santykių asmeniškumą ir modalumą. Tuo pagrindu išskirti 5 lygiai: labai aukštas – asmenišką teigiamą santykį; aukštas – teigiamas neapibrėžtas santykis; nepakankamas – svyruojantis, vieni dalykai priimami, bet kiti atmėtami ar siaurai, vienu kuriuo aspektu žvelgiama į reiškinį; žemas – indife-

1 lentelė. Vyresniųjų paauglių požiūris į tikėjimą

Tiriamieji lygiai	Skaičiai	Procentais
Labai aukštas	29	11,5
Aukštas	62	24,3
Nepakankamas	83	32,5
Žemas	81	31,7
Iš viso:	255	100

2 lentelė. Vyresniųjų paauglių santykis su Bažnyčia

Tiriamieji lygiai	Skaičiais	Procentais
Labai aukštas	18	7,1
Aukštas	108	42,5
Nepakankamas	78	30,7
Žemas	43	16,9
Labai žemas	7	2,8
Iš viso:	254	100

rentiškas santykis; labai žemas – negatyvus santykis.

Tiriant santykius su Bažnyčia, gauti tokie duomenys.

Iš lentelės matyti, kad pusė moksleivių laiko Bažnyčią reikšmingu dalyku, tačiau penktadaliui jų Bažnyčia yra nereikalinga ar net atgrasi.

Antroje lentelėje pateikti apibendrinti duomenys. Jie apima 4 pozicijas, iš kurių dvi kreipė mokinį tiesiogiai išsakyti asmenišką santykį su Bažnyčia, o dvi leido apsiriboti netiesioginiu, bendresniu, tarsi daugeliui žmonių būdingu žvilgsniu. Šie duomenys pateikiami 3 lentelėje.

Tyrimo medžiaga rodo, kad stabiliausi yra labai aukšto ir labai žemo lygio duomenys. Tai leidžia tikėti jų patikimumu, o kartu teigti, kad apie 15 proc. moksleivių visose pozicijose reikiama pozityvų asmenišką santykį su Bažnyčia.

Jie nurodo, kad Bažnyčia „yra sielos vaistinė“, „vieta, kur galima pagalvoti, pasikalbėti su Dievu“ ar kur „meldžiuosi, išskalbu, išlieju savo skausmą ir džiaugsmą bei padėkoju“, ar „Dievo namai, kuriuose jautiesi pakylėtas“, ir t. t.

Priešingai, asmenišką negatyvų santykį išreiškė 5–6 proc. vyresniųjų paauglių. Jų atsakymų tonas piktas, agresyvus. Šie paaugliai Bažnyčią laiko „nesąmone“, „kankinimo vieta“ ar tiesiai teigia, kad ji „mane siutina“, „sėdžiu kaip ant adatų“, „noriu, kad nesislapstytų Dievo vardu dėl pinigų“, „atšoktų“ ir t. t.

Kitų lygių tiesioginis ir netiesioginis atžvilgis į Bažnyčią jau skiriasi. Antai aukštą lygį, netiesiogiai reikšdami savo santykį, pasiekė 45 proc. tirtųjų, o tiesiogiai tik 31 proc. Šie moksleiviai nurodo, kad „Bažnyčia yra šventa vieta“, „Dievo namai“, „susikaupimo ir maldos namai“, norėtų, kad Bažnyčia „pritrauktų daugiau liaudies“, „būtų didelė“, kad patys jie elgiasi, „kaip pridera“, esti „mašlūs“ ir t. t.

Kitais duomenimis atrodo žemėjant lygiams. Čia vadais tampa moksleiviai, kurie reiškia tiesioginį santykį su Bažnyčia. Ypač daug jų linkę reformuoti Bažnyčią, ar, kaip sakytų A. Paškus, pritaikyti ją prie savęs. Tad pageidauja, kad „nereikalautų eiti išpažinties“, neverstų lankytis kiekvieną sekmadienį“, „būtų įdomesnė“, „linksmesnė“, ar mano, kad „jauniems

3 lentelė. Tiesioginiai ir netiesioginiai vyresniųjų paauglių santykiai su Bažnyčia (procentais)

Santykių pobūdis Lygiai	Tiesioginiai		Netiesioginiai	
	Aš Bažnyčioje	Norėčiau, kad Bažnyčia	Linkęs manyti, jog Bažnyčia	Bažnyčia žmogui
Labai aukštas	18,1	13,4	15,5	14,9
Aukštas	32,7	30,7	44,5	46,9
Nepakankamas	15,4	38,9	24,3	24,0
Žemas	29,9	7,2	9,4	9,4
Labai žemas	3,9	9,8	6,3	4,8
Iš viso:	100	100	100	100

žmonėms nesvarbi“, „per daug įpareigoja“, „nėra reikalinga, tik per šventes“ ir pan.

Suprantama, indiferentiškas santykis taip pat išsakomas tiesiogiai. Šie respondentai nurodo, kad Bažnyčia esti „kiekvieno reikalas“, „nėra privalomas dalykas“, „nesuteikia dvasinės ramybės“ ir pan.

Pastebėtina, kad vyresniųjų paauglių santykiai su Dievu labai artimi santykiams su Bažnyčia (apibendrinti duomenys yra tik 2–3 proc. žemesni už pastaruosius). Tai liudija santykių su religija tyrimo patikimumą. Vis dėlto įdomu pažvelgti į atskiras pozicijas bei jų interpretavimą.

Akivaizdu, kad tiesioginiai santykiai su Dievu yra aukštesnio lygio už netiesioginius. Net 60–70 procentų vyresniųjų paauglių įsitikinę, kad „Dievas yra šalia manęs, visada globoja ir saugo“, „yra Tėvas“, „yra mūsų sieloj“, „tikrai egzistuoja ir aš juo tikiu“, „yra teisingas“, „gali padaryti daug gera“, ar „kalbuosi su Juo, Jam dėkoju“, „prašau, kad Jis saugotų mūsų šeimą“, „prisimenu Jo kančias dėl mūsų“, „prisimenu bloga padariusi“, „susikaupiu“ ir t. t. Tačiau tik nedaugeliui (8,3 proc.) religingas žmogus atrodo „atsidavęs Dievui“, stiprios dvasios, mylintis, doras“, „mokantis linksmintis ir visada besišypsantis“. Gerai, kad nors didelei daliai (37 proc.) tokie žmonės „patinka“, ar ma-

no, jog šie „atliks, kas priklauso“, nurodo, kad „jie tiki Dievu“, „žino savo kelią“.

Pažymėtina, kad netoli pusės vyresniųjų paauglių labai pozityviai ar pozityviai vertina besimeldžiančius žmones. Tuomet ir jiems „kyla noras pasikalbėti su Dievu“, „norisi išpažinti savo nuodėmes“, „būna labai gera, kad dar tokių yra“, „pasidaro ramu“, „norisi, kad jiems būtų geriau“ ar net susigraudinama, būna „labai gera į juos žiūrėti“, „pats meldžiuosi“ ir kt.

Dvejonų kirminas vėl labiausiai nukreiptas į religingą žmogų. Tiriamieji nurodo, kad jis „ne visada geras žmogus“, „savaip įdomus“, „keistas“ ar net pamoko, jog „neturi religijos paversti gyvenimu ir dėl to aukotis“. Dilemų atsiranda ir mąstant apie Dievą. Tuomet manoma, kad „Dievas yra, bet ne visada išgirsta, ko Jo prašai“, „yra Visagalis, bet ne visada teisingas geriems žmonėms“, ar galvojama „kas Jis yra? kaip Juo įtikėti?“, o besimeldžiantys žmonės jau tik „kažko prašo“, juos norisi užjausti, bet kartu ir pavydima.

Indiferentiškumas daug (10–15 proc.) mažesnis tiesiogiai išsakant savo santykį su Kūrėju. Paaugliai laiko Jį „išgalvota Būtybe“, veja šalin net mintis apie Dievą: „neimu į galvą“, „keičiu mintį“, „negalvoju“ ir t. t. Daug dažniau prabylama apie maldos ir religingo žmogaus gy-

4 lentelė. Tiesioginiai ir netiesioginiai vyresniųjų paauglių santykiai su Dievu (procentais)

Santykių pobūdis	Tiesioginiai		Netiesioginiai	
	Manau, kad Dievas	Kai ateina mintis apie Dievą	Religingas žmogus	Kai matau besimeldžiančius žmones
Labai aukštas	22,0	25,6	8,3	20,2
Aukštas	45,6	34,6	37,0	26,0
Nepakankamas	15,3	16,9	21,3	13,8
Žemas	10,6	15,7	26,4	27,3
Labai žemas	6,5	7,2	7,0	12,7
Iš viso:	100	100	100	100

venimo nuvertinimą: „Dievo nėra, ir tai beprasmiška“, „įdomu, ką jie galvoja“ ir pan.

Negatyvų nusiteikimą Dievo atžvilgiu išsakė stabilus (6–7 proc.) tiriamųjų skaičius. Tik jį veik dvigubai pranoksta neapykanta besimeldžiantiems žmonėms. Šie paaugliai tiesmukiškai sako, kad jų nekenčia, „jie pablūdę“, „man jų gaila“, „ne visi namie“ ir t. t. Religinę žmonės laikomi „trenkais“, „išprotėjusiais“, „grybais“, o Dievas, jų manymu, „blogas, nepadedas geriau gyvent“, „man nereikalingas“, „negali atleisti už nuodėmes“, todėl jį prisiminus „einu išgert aspirino“ ir t. t.

Taigi trys ketvirtadaliai paauglių laiko save tikinčiais. Bet tik 16,6 proc. jų pasiekė labai aukštą lygį, t. y. asmenišką teigiamą santykį (pagal apibendrintus požiūrio į tikėjimą, Dievą ir Bažnyčią duomenis). Kaip matėme iš atskirų pozicijų, jis gerokai skyrėsi: žemiausias (8,3 proc.) į religingą žmogų bei (11,5 proc.) tikėjimą, o aukščiausias (22,0–25,6 proc.) – į Dievą. Aukštą lygį pasiekė 35,8 proc. moksleivių. Ir vėl žemiausioje pozicijoje požiūris į tikėjimą (24,3 proc.) bei besimeldžiančius žmones (26 proc.), o aukščiausioje – požiūris į Bažnyčios įtaką žmogui (46,9 proc.) bei santykį su Dievu (45,6 proc.). Tad galima pagrįstai teigti, kad daugiau kaip pusė vyresnių paauglių asmeniškai ar atvirai pozityviai laiko religiją savo gyvenimo dalimi. Dar 22,5 proc. paauglių, nors priskiria save prie tikinčiųjų, bet turi nemažai dvejonų. Daugiausia jiems (39,8 proc.) kelia abejonių Bažnyčios veikla bei požiūris į tikėjimą (31,7 proc.).

Tą ketvirtadalį moksleivių, kurie pasirinko materialistinę pasaulėžiūrą, galima sąlygiškai skirstyti taip: 18,6 proc. laiko save indiferentiškais (daugiausia 29,9 proc. taip mano apie save Bažnyčioje bei žvelgdami į besimeldžiančius (27,3 proc.) ar religingus (26,4 proc.) žmones, o 7,2 proc. reiškia agresyvų ar paniekiamą nusiteikimą Dievo bei Bažnyčios atžvilgiu.

Vyresniųjų paauglių religiniai jausmai.

Tam tikras požiūris jau „sulydo“ žinias su asmeniniu nusiteikimu. Dar netarpiškiau jis išryškėja, kai bandoma išsakyti jausmus. Šie kartais net ne visai įsisąmoninti jausmai atskleidžia asmeninio santykio gelmę. Į ją bandyta pažvelgti dviem aspektais: kiek šie išgyvenimai yra svarbūs paaugliams ir kokią vietą užima tarp kitų išgyvenimų.

Pirmuoju atžvilgiu reikėjo nurodyti, ar dažnai tikėjimas teikia džiaugsmo. Išskirti keturi lygiai: labai aukštas: labai dažnai patiria džiaugsmą, aukštas: dažnai, nepakankamas: retkarčiais, žemas: neteikia džiaugsmo. Tyrimo duomenys rodo, kad daugiausia paauglių (42,7 proc.) retai patiria džiaugsmą dėl tikėjimo, o 22,7 proc. moksleivių iš viso atmeta tikėjimą kaip džiaugsmingų išgyvenimų šaltinį. Sykiu akivaizdu, kad dalis indiferentiškai vertinančių tikėjimą paauglių vis dėlto, nors ir retai, patiria malonių akimirkų. Labai dažnai džiaugsmo šaltinis tikėjimas esti 11,7 proc. tirtųjų, bet dar antra tiek (22,7 proc.) moksleivių nurodo, kad tikėjimas dažnai suteikia džiaugsmo.

Beje, išgyvenimų dėl tikėjimo ir požiūrio į kitų žmonių tikėjimą labai aukšto ir aukšto lygio duomenys labai artimi (11,7 proc. – 11,3 proc., 22,7 proc. – 24,3 proc.). Bet nepakankamo ir žemo lygio duomenų yra labiau vertinant savo išgyvenimus: 10 proc. padaugėja nepakankamą lygmenį nurodančių paauglių ir tiek pat sumažėja iš viso atmetančiųjų (žemo lygio) teigiamus religinius jausmus.

Vadinasi, trečdalis vyresnių paauglių patiria tvirtas sąsajas su tikėjimo išgyvenimų lygmeniu, bet tai apie 20 proc. mažiau nei apibendrinti jų požiūriai į tikėjimą, Dievą bei Bažnyčią.

Skirstant vertybinius išgyvenimus pagal rangus (tiriamiesiems reikėjo 13 pateikiamų išgyvenimų suskirstyti pagal asmeninę svarbą), tikėjimas patenka į dar žemesnę vietą. Į pirmą-

sias 4 vietas jį įrašė tik 16,9 proc. tiriamųjų. Kaip matėme, tiek jų (16,6 proc.) išsakė ir asmenišką teigiamą santykį, tiriant požiūrius į Dievą, Bažnyčią ir tikėjimą. Į žemiausius rangus, paskutines 4 vietas, tikėjimo sukeliamus jausmus nukelia 59,2 proc. (tarp jų į dvi paskutiniąsias – 42,7 proc.) respondentų. Tai leidžia daryti prielaidą, kad tik labai aukšto lygio, t. y. asmenišką santykis su Kūrėju, išlieka nepakitęs, žvelgiant į jį per išgyvenimų prizmę. Akivaizdu, kad tą ketvirtadalį netikinčiųjų išgyvenimų lygmenį gausiai papildė dvejojantys. Taip susidaro veik 60 proc. moksleivių, kuriems tikėjimas yra labai nereikšmingas ar net paskutinis išgyvenimų skalėje.

Vyresniųjų paauglių savo religinio elgesio vertinimai. Svarbus vyresniųjų paauglių žvilgsnis į savo religinę praktiką. Jis ypač vertingas, nes išsamiausiai parodo vidinį religinį susipratimą. Tyrimo kriterijumi laikyta tikėjimo praktinis realizavimas. Išskirti keturi lygiai – labai aukštas, kai labai pasiseka taip elgtis, aukštas – pasiseka, nepakankamas – nelabai pasiseka, žemas – nepasiseka. Tyrimo duomenys pateikiami 5 lentelėje.

Tyrimo duomenys rodo, kad paaugliai savo religinį elgesį vertina gana optimistiškai. Vertinant kitus elgesio aspektus, akivaizdus savo poelgių žemesnis vertinimas nei jų požiūriai į kitų žmonių elgesį, o tikėjimo atžvilgiu ši ten-

5 lentelė. Vyresniųjų paauglių savo religinio elgesio vertinimai

Tiriamieji lygiai	Skaičiais	Procentais
Labai aukštas	21	8,3
Aukštas	103	40,7
Nepakankamas	95	37,6
Žemas	34	13,4
Iš viso:	253	100

dencija šiek tiek pastebima labai aukšto lygmens (žr. 1 lentelę). Beje, labai aukšto ir aukšto lygio savo elgesio vertinimai pranoksta išgyvenimų duomenis ir beveik susilygina su apibendrintais požiūrių į tikėjimą, Dievą bei Bažnyčią duomenimis. Įdomu tai, kad tik 13,4 proc. tiriamųjų atmeta savo poelgių religinį aspektą. Kaip matėme, tokių moksleivių, renkantis pasaulėžiūrą ar išsakant apibendrintą požiūrį į tikėjimą, buvo apie ketvirtadalis. Vadinasi, nors protas ir nepriima antgamtinio pasaulio, nors jausmai ir linksta prie kitų vertybių, lieka vidinė religinė trauka, neleidžianti savęs atskirti nuo tikėjimo.

Išvados:

- Sutampa vyresniųjų paauglių pasaulėžiūrinis apsisprendimas ir jų požiūris į tikėjimą, Dievą ir Bažnyčią (apie 75 proc. tirtųjų laiko save tikinčiaisiais, o 25 proc. renkasi materialistinę pasaulio sampratą).
- Asmenišką santykį su tikėjimu, Dievu ir Bažnyčia išsako 16,6 proc., teigiamą neapibrėžtą – 35,8 proc., o nepakankamą, dvejojantį – 22,5 proc. tirtųjų.
- Vyresnieji paaugliai aukščiausiai vertina tiesioginius santykius su Dievu bei netiesioginius santykius su Bažnyčia.
- Daugiausia dilemų kelia Bažnyčios veikla ir tikėjimas.
- Iš priimančių materialistinę pasaulio sampratą 18,6 proc. moksleivių laiko save indiferentais, o 7,2 proc. reiškia aktyvų antireliginį nusiteikimą.
- Žemiausiai vertinamas tikėjimas ir tiesioginis santykis su Bažnyčia bei religingi ir besimeldžiantys žmonės.
- Stabiliausi religiniai išgyvenimai moksleivių, pasiekusių asmenišką santykį su Kūrėju.
- Kitų lygių išgyvenimai priklauso nuo situacijos. Tiesiogiai vertindami savo jausmus,

paaugliai dažniausiai nurodo nepakankamą lygį (42,7 proc.), bet, lyginant religinius išgyvenimus su kitais jausmais, tiek pat moksleivių skiria jiems jau žemiausius rangus.

- Vertindami savo poelgius, daugiausia paauglių mano, kad jiems pasiseka (40,7 proc.)

ar nelabai pasiseka (37,5 proc.) religingai elgtis.

- Gerokai (apie 12 proc.) sumažėja mokinių, atmetančių religinius poelgius. Tai ir tas ketvirtadalis paauglių, laikančių save netikinčiais. Šis nusiteikimas yra netvirtas, svyruojantis.

LITERATŪRA

Allport G. W. Tapsmas. Svarstymai apie asmenybės psichologiją. Vilnius, 1998.

Aramavičiūtė V. Aukštesniųjų klasių moksleivių dvasingumo aspektai // Acta paedagogica Vilnensia. Mokslo darbai. 5. 1998. P. 93–105.

Jovaiša L. Hodegetika. Auklėjimo mokslas. Vilnius, 1995.

Lewis C. S. Tiesiog krikščionybė. Vilnius: Nova Vita, 1999.

Martišauskienė E. Vyresniųjų paauglių dvasinio tapimo ypatumai nūdienos mokykloje // Acta paedagogica Vilnensia. Mokslo darbai. 5. 1998. P. 106–119.

Paškus A. Tikėjimo ir netikėjimo sąlytis šiandien. Kaunas, 1998.

Pieper J. Kas yra filosofija. Vilnius, 1991.

Ratzinger J. Krikščionybės įvadas. Vilnius, 1991.

Wojtyła K. Asmuo ir veiksmai. Vilnius, 1997.

RELIGIOUS ASPECT OF THE SPIRITUAL DEVELOPMENT OF THE ELDER TEENAGERS

Summary

Elvyda Martišauskienė

Personal relations reveal the personal spirituality as a transcendental potency. In this article the religious aspect of the relations of elder teenagers is discussed in various levels (mental, emotional and behavioural).

The positive attitude towards attitude towards belief in God or Church was characteristics to approx. 3/4 of the teenagers in our research, but only 16,6% of them had already reached the stage of the personal

faith. This proportion remains unchanged also if measured in the field of the religious feelings. However, the range of indifferent (18,6%) or active antireligious (7,2%) attitudes falls down twice if based on the evaluations of own acts. This is a base for hopeful conclusions about the religious aspect of the spiritual development of the teenagers.